

חסד ונתינה, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – מעשה אבות – תורת חסד על לשונה
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

4. תורת חסד על לשונה, מגילת רות

מעשה אבות בניין לבנים
שכבה בוגרת

הרציונאל

"מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם' (בראשית, ג', כ"א), אף אתה הלבש ערומים. הקב"ה קבר מתים, דכתיב: 'וַיִּקְבֹּר אֶתְּךָ בְּגֵיא' (דברים ל"ד, ו'), אף אתה קבור מתים" (מסכת סוטה י"ד, ע"א).
התורה מוקפת בחסד משני עבריה (כפי שמסבירה הגמרא), ועובדה זו מעידה על המהות שבבסיס התורה והיא אחד ההסברים לקריאתה של מגילת רות בחג מתן תורה, חג השבועות:
"אמר רבי זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים" (רות רבה, פרשה ב').
הקריאה במגילה זו אף רומזת לנו על היסוד המתבקש ממלך ישראל, נינה של רות, דוד, שנולד ונפטר ביום זה. המלכות הזאת צריכה להיות מבוססת בעיקרה על אהבת הזולת ועל תודעת החסד שלהן מחויב המלך כלפי עמו, כפי שבאה לידי ביטוי בכל אורחותיה של רות, אמה של מלכות.

המטרות

- התלמיד יכיר את סיפורה של מגילת רות.
- התלמיד יבחין בגומלי החסדים במגילה ובראשם רות ובשכר לו זכו.
- התלמיד יבחין בביקורת של המגילה כלפי אלו שנמנעו מעשיית החסד.
- התלמיד יזהה הזדמנויות של עשיית חסד בחייו האישיים בדומה למעשי החסד שבמגילה.

מבנה השיעור

- פתיחה: חמישה מי יודע? (מליאה)
- שלב א': המרוץ למגילה (קבוצות)
- שלב ב': ללמדך שכר טוב... (מליאה)
- שלב ג': המגילה שלנו (קבוצות)
- סיכום: והרי התוצאות (מליאה)

ההכנות הנדרשות

- יש לצלם פעמיים (מומלץ בצבעים שונים) את כרטיסי התשובות והמידע (נספחים 1+2) ולגזור את הכרטיסים.
- יש לצלם פעמיים את כרטיסי "המגילה שלנו" (נספח 3) ולגזור אותם.

מהלך השיעור

פתיחה: חמישה מי יודע? (מליאה)

שנה ג' אהבה,
חסד ונתינה בשילוב אחריות ונתינה

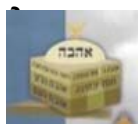
חסד ונתינה, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – מעשה אבות – תורת חסד על לשונה
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- נשאל את התלמידים: מי יודע מהן חמש המגילות? נאזין לתשובות התלמידים ונסייע להם על פי הצורך ברישום שמות המגילות על הלוח: קהלת, אסתר, שיר השירים, רות, איכה.
- נוסף ונשאל את התלמידים: האם אתם יודעים מתי קוראים כל אחת מהמגילות? נקשיב למספר תשובות, נסייע על פי הצורך ונרשום על הלוח בהתאמה: סוכות, פורים, פסח, שבועות, תשעה באב.
- נקיף בעיגול את מגילת רות. נסמן לידה סימן שאלה ונסביר שהיום נספר את מהלך הסיפור של מגילת רות בעזרת משחק ונבדוק יחד מדוע קוראים את המגילה הזאת דווקא בחג השבועות ומה הקשר בינה לבין הנושא שבו אנו עוסקים כעת - חסד ונתינה.

שלב א': המרוץ למגילה (קבוצות)

- נחלק את הכיתה לשתי קבוצות.
- נחלק בין חברי הקבוצה חבילה של כרטיסי תשובות (נספח 1) וכרטיסי מידע (נספח 2).
- נסביר את כללי המשחק:
 - לכל שאלת בסיס שתישאל יש כרטיס תשובה שיש להביא למורה כמה שיותר מהר.
 - הקבוצה הזריזה יותר מקבלת נקודה.
 - הערה: חשוב להגדיר כללים ברורים על פי ההתאמה לאופי הכיתה ובהתאם לשיקול דעתו של המורה. לדוגמה: האם מותר לתלמידים לעמוד או להתקרב לשולחן המורה? האם אפשר לגלות תשובות לחברי הקבוצה או שכל אחד אחראי על הכרטיס שקיבל? האם חברי הקבוצה נשארים במקומות הקבועים או מתקבצים במרוכז? האם כדאי לאפשר לכל תלמיד לרוץ עם התשובה או למנות נציג לצורך העניין? וכדומה.
 - יש שאלות בונוס שעליהן יכולה לענות הקבוצה שקיבלה את הנקודה לשאלת הבסיס. כדי לסייע לענות על שאלות אלו ניתנים כרטיסי המידע שמהם ניתן לקרוא. אם הקבוצה לא יודעת לענות או שאינה עונה נכון, השאלה עוברת לקבוצה השנייה.
 - הערה: תפקידן של שאלות הבסיס הוא לסייע בסרטוט מהלך סיפור המגילה. שאלות הבונוס באות להאיר את הדגשים הערכיים הקשורים לנושא החסד.
- נתחיל במשחק ונשאל את השאלות הבאות:
 - באיזו תקופה מתרחשת מגילת רות? (ת: שופטים).
 - בונוס: איזה מלך שלט בתקופה זו בעם ישראל? (ת: לא היה מלך ולכן כל שבט דאג לעצמו. לא הייתה בעם תחושה של ערבות הדדית).
 - מדוע ירדו אלימלך ומשפחתו למואב? (ת: בגלל הרעב).
 - בונוס: מדוע נענש אלימלך במיתה? (ת: אלימלך היה גדול הדור ועשיר מאוד. הוא ירד למואב כדי להתחמק מעזרה לעניים וגרם לייאוש בעם).
 - למי נישאו מחלון וכליון, בניהם של אלימלך ונעמי? (ת: לבנות מלך מואב - רות ועורפה).

חסד ונתינה, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – מעשה אבות – תורת חסד על לשונה
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- **בונוס:** מדוע נענשו גם מחלון וכליון ומתו במואב? (ת: הם המשיכו את חטאו של אביהם ואף הראו כוונה להשתקע במואב ולהתבולל. סופם רמוז בשמותיהם - מחלה וכליה).
- לאן החליטה נעמי לחזור כששמעה על סיום הרעב בארץ? (ת: אל ביתה שבבית לחם).
- **בונוס:** מדוע ניסתה נעמי להקשות על כלותיה שביקשו להצטרף אליה? (ת: היא רצתה לבחון אם הן באמת רוצות להתגייר).
- עורפה מחליטה לשוב למואב, הדבר רמוז גם בשמה - מלשון הפניית עורף. איזה מאויבי ישראל יצא ממנה? (ת: גליית הפלישתית).
- **בונוס:** המגילה מספרת: "וַיִּתְּרָא כִּי מִתְאַמְצֶת הִיא לְלֶכֶת אִתָּהּ, וַתִּתְּדַל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ" (א', י"ח). כיצד אפשר לראות בפסוק זה את רגישותה הרבה של רות? (ת: רואים מכאן לא רק דבקות של רות בעם ישראל אלא גם התחשבות אנושית של בחורה צעירה המתאימה את צעדיה להליכתה של נעמי המבוגרת והולכת לאט בקצב שלה).
- בבית לחם סבלו נעמי ורות מעוני ומרעב. כשהחל קציר השעורים (לקראת חג הפסח), נעמי שלחה את רות לאסוף ממתנות העניים. לאיזה שדה יצאה רות כדי לעשות זאת? (ת: שדהו של אחד מאחיני אלימלך - בעז).
- **בונוס:** מדוע התעניין בעז ברות כשראה אותה לוקטת בשדה? (ת: הוא הבחין בכך שהקפידה ללקוט רק כמות שמותרת לפי ההלכה והתנהגה בצניעות).
- בעז, ששמע על החסדים שרות עשתה עם נעמי כשהצטרפה אליה, קורא לרות ומבטיח לה שאם תמשיך להגיע לשדהו תזכה במזון ובעזרה מיוחדת. עד מתי המשיכה רות להגיע לשדהו? (ת: עד לקציר חיטים, לקראת חג שבועות).
- **בונוס:** מהו ייבוס? (ת: כאשר מת אדם שלא השאיר אחריו צאצאים, מצווה על אחיו לייבם את אשת אחיו, כלומר לשאת אותה לאישה ולהקים לאחיו שם על ידי העמדת צאצאים מאשת אחיו. לחלופין, מתבצע טקס חליצה שבו האח מצהיר בפומבי על סירובו לייבם את אשת אחיו, והאישה מותרת להינשא לכל גבר).
- נעמי משכנעת את רות לדבר עם בעז בתקווה שיסכים לשאתה לאישה ובכך להנציח ולהמשיך את זכרה של משפחת אלימלך ובניו. לאן היא שולחת אותה לשם כך? (ת: לגורן).
- **בונוס:** מדוע סירב בעז להצעתה של רות? (ת: הוא טען שיש קרוב משפחה אחר, אחיו של אלימלך, שלו הזכות הראשונית לקיום המצווה).
- בעז מסביר שינסה להציע לאחיו של אלימלך לקיים את המצווה, ואם אחיו לא ירצה בכך, הוא יישא את רות לאישה. היכן ניסה בעז לפגוש בדודו? (ת: בשער העיר).
- **בונוס:** מה הייתה תשובת אחיו של אלימלך להצעה? (ת: הוא מסרב להצעה וטוען שאיננו רוצה לשאת את רות מאחר שהדבר יפגע בכבוד משפחתו).
- כיצד קוראת המגילה לדודו של בעז? (ת: פלוני אלמוני)

חסד ונתינה, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – מעשה אבות – תורת חסד על לשונה
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- **בונוס:** מדוע קראה לו המגילה בשם זה? (ת: שמו האמיתי הוסתר כדי להדגיש את היחס השלילי כלפיו בשל העובדה שלא רצה לגמול חסד עם משפחת אחיו).
 - מי יצא מבעז ורות? (ת: הנין שלהם היה דוד המלך).
- **בונוס:** מה הקשר בין מגילת רות לבין היום שבו קוראים אותה - חג השבועות, יום מתן תורה? (ת: כדי להדגיש את החשיבות של גמילות חסדים התורה מתחילה במידה זו - הלבשת אדם וחיה על ידי הקב"ה לפני ששלח אותם מגן עדן, ומסתיימת במידה זו - קבורת משה בידי ה'. גם במגילת רות יש דגש רב על עניין החסד. אפשר להסביר גם על הקשר לדוד כפי שמוסבר ברציונאל).

שלב ב': ללמדך שכר טוב... (מליאה)

- נכתוב על הלוח "למלכד המך שרך וטב למוגלי מידחס".
- נסביר לתלמידים שבאמרה זו מסבירים חז"ל את מטרתה של מגילת רות, אבל האמרה כתובה בצורה מבולבלת והם מוזמנים לפענח אותה. לאחר כמה ניסיונות נכתוב את הפתרון: "...ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים" (רות רבה, פרשה ב').
- נכתוב על הלוח את שמות הדמויות הבאות: אלימלך, מחלון וכליון, נעמי, רות, עורפה, בעז, פלוני אלמוני.
- נזמין תלמידים להקיף את הדמויות שמוזכרות כגומלי חסדים. נבקש לציין מה עשו ובאיזה שכר זכו. (ת: נעמי - צירפה אליה את רות וסייעה לה להתגייר. זכתה להשתקם ולסייע לרות בגידול בנה, עובד. רות - לא עזבה את נעמי, סייעה לה במסירות על ידי ליקוט מתנות העניים, הנציחה את זכר משפחת בעלה. זכתה להינשא לבעז ולהקים את השושלת שממנה תצא המלוכה. בעז - סייע לנעמי ורות, נשא את רות אף על פי שהיו כאלו שטענו שהדבר איננו מכובד כדי להנציח את זכר משפחת אלימלך, זכה להקים את שושלת המלוכה).
- חשוב להדגיש כי בולטת כאן מהות החסד - נתינה מתוך רצון ואף מעבר להכרח.
- נשאל את התלמידים: כיצד נענשו מי שהתחמקו מעשיית החסד? (ת: אלימלך ובניו - מתו. עורפה - יצא ממנה גליית. פלוני אלמוני - שמו מושמט בכוונה מהמגילה).

שלב ג': המגילה שלנו... (קבוצות)

- נחלק את הכיתה לשתי קבוצות.
- נאמר לתלמידים שכעת תתקיים תחרות בין שתי הקבוצות מי מסיימת ראשונה את המשימה.
- נסביר לתלמידים כי אנו רוצים לבדוק כיצד אנו יכולים ללכת בעקבותיה של רות וגומלי החסדים שבמגילה.
- נחלק לכל תלמיד או זוג תלמידים (בהתאם לגודל הקבוצות) את כרטיסי המגילה שלנו.

חסד ונתינה, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – מעשה אבות – תורת חסד על לשונה
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- נסביר לתלמידים: עליכם להתאים בין האירוע מן המגילה המתואר בכרטיס לבין ציור מתאים ואירוע דומה מחיי הכיתה. לאחר מכן עליכם להדביק את כל הכרטיסים ברצף על פי סדר המגילה.

סיכום: והרי התוצאות (מליאה)

- נאזין להתאמות שמצאו התלמידים.
- אפשר לתלות את המגילות שהתקבלו ולהוסיף עליהן את שמות של תלמידים שינהגו בדומה למקרים המתוארים במגילה במהלך הימים הקרובים.

שנה ג' אהבה,
חסד ונתינה בשילוב אחריות ונתינה

חות
וערפה

הרעב

שובטים

ימים

דוד
המלך

בית -
להם

שער
העיר

שבועות

בעז

גליית
הפלישתית

פלוני
אלמוני

"זיהי בימי שפוט השופטים"

(פרק א' פס' א')

רש"י: לפני מלך שאלו שהיו

"למה נענש אלימלך? ע"י שהפיל לבן של ישראל עליהם....אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור, וכשבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי, זה בקופתו וזה בקופתו, עמד וברח לו מפניהם, הה"ד 'וילך איש מבית לחם יהודה"

(רות רבה פרשה א)

"... ללמדך שכל מי שבטל מן התורה דבר אחד כאלו שרפה... שנשאו נשים מזאביות ושהניחו ישראל ונסתפחו בשדי מזאב"

(רות רבה ב' ד')

"נעמי הלכה כאישה מבוגרת יותר, לאט, תוך שהיא מתפללת בהליכתה. רות צעדה כמו כל אישה צעירה, אולם כעת היא ניסתה ככל יכולתה לחקות את קצב הליכתה של נעמי ואת אופיו, מה שדרש ממנה מאמץ רב. עכשיו אפילו נעמי משוכנעת לחלוטין בכנותה ובנאמנותה של רות"

(מתוך אתר "אש התורה")

"שהמצוה הנמונה כשיבא הגר או הגיורת
להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול
או בשביל שדרה שיזכה לה או מפני הפחד בא
להכנס לדת... אם לא נמצא להם עילה מודיעין
אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על
עמי הארצות כדי שיפרושיו, אם קבלו ולא פירשו
וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן..."
(רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ג)

"אלא כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נאים
התחיל שואל עליה, כל הנשים שוהחות ומלקטות
וזו יושבת ומלקטת, כל הנשים מסלקות כליהם וזו
משלשלת כליה, כל הנשים משחקות עם
הקוצרים וזו מצנעת עצמה, כל הנשים מלקטות
בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר"
(מדרש רות רבה)

כאשר מת אדם שלא השאיר אחריו צאצאים, מצווה
על אחיו לייבם את אשת אחיו, כלומר לשאת אותה
לאישה, ולהקים לאחיו שם' על ידי העמדת צאצאים
מאשת אחיו. לחלופין, מתבצע טקס חליצה בו האח
מצהיר בפומבי על סירובו לייבם את אשת אחיו,
ולאחריו האישה מותרת להינשא לכל גבר.
(מתוך "ויקיפדיה")

**"וַיֹּאמֶר הַגֵּאֵל
לֹא אוֹכַל לַגֵּאֵל
לִי בֶן אֲשֵׁחִית
אֵת נַחֲלָתִי..."
(מגילת רות פרק ד' פס' ו')**

**"וְלֹא נִכְתַּב
שְׁמוֹ לְפִי שְׂלֹא
אִבָּה לַגֵּאוֹל"
(רש"י לפרק ד' פס' א', ד"ה
"פלני אלמוני")**

**"א"ר זַעִירָא מַגְלָה זֹו
אֵין בַּהּ לֹא טוֹמְאָה וְלֹא
טְהֵרָה וְלֹא אִיסוּר וְלֹא
הִיתֵר וְלִמָּה נִכְתַּבָּה?
לְלַמְדֵךְ כִּמְהָ שְׂכַר טוֹב
לְגוֹמְלֵי חֲסָדִים"
(רות רבה פרשה ב')**

**"וְעַתָּה כִּי אֲמוֹנָם
גֵּאֵל אֲנֹכִי וְגַם יֵשׁ
גֵּאֵל קְרוֹב מִמֶּנִּי"
(מגילת רות פרק ג', פס' י"ב)**

למען יתקיימו

אלימלך ומשפחתו יודדים למואב כדי להתחמק מעזרה לעניים בתקופת הרעב.

הדבק משפט לדוגמה

הדבק ציור מתאים

למען יתקיימו

לאחר מות בעלה ובניה שזמעת נעמי מי הרעב פסק והיא מחליטה לחזור לארץ. כלותיה הוצות לשוב עמה אך לבסוף רק רות דבקה בה, מתגירדת ובאה עמה לבית לחם.

הדבק משפט לדוגמה

הדבק ציור מתאים

למען יתקיימו מצוותיך

רוח מתאמצת ללכת באטיות כדי להתאים את עצמה לקצב הליכתה של נעמי.

הדבק משפט לדוגמה

הדבק ציור מתאים

למען יתקיימו מצוותיך

רוח יוצאת ללקוט מתנות עניים בשדהו של בועז כדי לפרנס את נעמי.

הדבק משפט לדוגמה

הדבק ציור מתאים

הזת נשלחת על ידי נעמי כדי להציע לבעז לקיים את מצות הייבום ולהיות להן לגואל. בעז מסכים, ולאחר שמתברר שפלוגי אלמוני איננו הפז בזכות זו (מאחר שהוא טוען שאין הדבר כפי כבודו ויפגע בייחוס משפחתו), הוא נושא לאישה את הזת.

הדבק משפט לדוגמה

הדבק ציור מתאים

המורה ביקשה עזרה בזמן ההפסקה במזירת כרטיסים לקראת השיעור הבא ורק רחלי נענתה לבקשתה.

בנות כיתה ה' שיחקו חיי שרה בקצב אטי יותר כדי לאפשר לשרית שעדיין איננה מכירה את המשחק להשתלב.

בני כיתה ו' יצאו למבצע התרמה בין בתי היישוב לצורך קניית ילקוטים לילדים נזקקים.

אבי התנדב ללכת להביא שיעורי בית לתלמיד חולה שנחשב לילד הכי מעצבן בכיתה.

אלי התלבט אם לחלוק את הממתקים שהוא הביא לטיול עם עומר ששכח את השקית שלו בבית.

